

Μνημεία

Προσδιορισμός της έννοιας

Με τον όρο μνημείο, δηλώνεται κάθε υλικό τεκμήριο πολιτιστικής κληρονομιάς ανεξαρτήτως περιόδου. Η λέξη μνημείο, όπως είναι φανερό, συνδέεται ετυμολογικά με το αρχ. ρήμα μimνήσκω και τη λέξη μνήμη, καθώς τα μνημεία, με την παρουσία τους, διασώζουν στη μνήμη των ανθρώπων σημαντικά ιστορικά γεγονότα ή επιτεύγματα, καθώς και στοιχεία από παρελθούσες εποχές και μορφές ζωής, ενώ συγχρόνως αποτελούν και υπόμνηση της συνεισφοράς των παλαιότερων γενεών στην εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού.

↓
μνημείο

κατα

Η σημασία των μνημείων

Η σημασία των μνημείων είναι μεγάλη, καθώς:

- Αποτελούν σημαντική ιστορική πηγή, που μας βοηθά να γνωρίσουμε την κοινωνία και τον πολιτισμό παλαιότερων εποχών. Ως δημιουργήματα μιας συγκεκριμένης κοινωνίας είναι φυσικό να εκφράζουν τις αντιλήψεις, τις αξίες, τα ιδεώδη, την αισθητική της και να συνδέονται με τον τρόπο ζωής, τις λατρευτικές συνήθειες, τις ασχολίες, τις οικονομικές δραστηριότητες, τις τεχνικές γνώσεις των μελών της.
- Διασώζουν την ιστορική μνήμη ενός λαού, μαρτυρούν την εθνική του συνέχεια, την ιστορική του πορεία μέσα στους αιώνες, συμβάλλοντας έτσι στη διαμόρφωση και τόνωση της εθνικής συνείδησης και στη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας. Κάποια μνημεία μάλιστα αποτελούν σύμβολα για ορισμένα έθνη (π.χ. ο Παρθενώνας για την Ελλάδα, οι Πυραμίδες για την Αίγυπτο, το άγαλμα της Ελευθερίας για τις ΗΠΑ κ.λπ.). Μπορούν επίσης να λειτουργήσουν ως μάρτυρες της ιστορικής αλήθειας σε απόπειρες παραχάραξης της ιστορίας από γειτονικούς λαούς με επεκτατικές βλέψεις.
- Ως έργα μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας προσφέρουν αισθητική συγκίνηση και συγχρόνως αποτελούν πηγή καλλιτεχνικής έμπνευσης και δημιουργίας.
- Αποτελούν στοιχεία που φέρνουν κοντά τους λαούς, καθώς τα μνημεία όλων των λαών μαρτυρούν την εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού στο σύνολό του, έστω κι αν αυτή η εξέλιξη εκφράζεται μέσα από ποικίλες μορφές ανάλογα με την ιδιαίτερη φυσιογνωμία κάθε λαού· πίσω όμως από τον διαφορετικό τρόπο έκφρασης, μπορεί κανείς να ανιχνεύσει κοινές ανθρώπινες ανάγκες και επιθυμίες. Έτσι, τα μνημεία από τη μια εκφράζουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία κάθε λαού, απ' την άλλη συγχρόνως αποτελούν στοιχείο προσέγγισης των λαών, καθώς μαρτυρούν την εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού και συνιστούν παγκόσμια κληρονομιά, που όλοι οι λαοί οφείλουν να σέβονται και να προστατεύουν. ➔ Πρακτικό
- Αποτελούν πόλο έλξης επισκεπτών απ' όλο τον κόσμο, συμβάλλοντας έτσι στην αύξηση της τουριστικής κίνησης σε μια χώρα και κατ' επέκταση στην τόνωση της οικονομίας της.

Η στάση μας απέναντι στα μνημεία

Διαπιστώσεις

Αν εξετάσουμε τη στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στα μνημεία θα διαπιστώσουμε πως σε γενικές γραμμές δεν έχει συνειδητοποιηθεί η αξία τους. Λίγοι είναι αυτοί που συγκινούνται από την επαφή τους με κάποιο μνημείο, που το παρατηρούν με προσοχή, ανακαλύπτοντας τα ιδιαίτερα στοιχεία του, που δείχνουν ενδιαφέρον για όσα αυτό έχει να τους πει για την εποχή του, που το προσεγγίζουν με στοχαστική διάθεση. Οι περισσότεροι, δυστυχώς, δεν δείχνουν για τα μνημεία τον σεβασμό και το ενδιαφέρον που τους αξίζει. Έτσι παρατηρούμε πως:

- Πολλοί δεν επισκέπτονται μνημεία, γιατί το θεωρούν ανιάρό, ενώ άλλοι τα επισκέπτονται τυπικά και επιπόλαια στο πλαίσιο μιας τουριστικής αντίληψης.
- Συχνά τα μνημεία αντιμετωπίζονται κυρίως ως πηγή κέρδους (τουριστική αξιοποίηση, ενοικίαση αρχαιολογικών χώρων για εκδηλώσεις κ.λπ.).
- Σε πολλές περιπτώσεις μνημεία βεβηλώνονται ή υποβαθμίζονται λόγω της εγκατάλειψής τους ή της άναρχης οικιστικής ανάπτυξης.
- Πολλά μνημεία αφήνονται απροστάτευτα στη δράση αρχαιοκάπηλων.

Πώς πρέπει να αντιμετωπίζουμε τα μνημεία

- **Η πολιτεία**, λαμβάνοντας υπόψη πως τα μνημεία αποτελούν κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός λαού και μάρτυρες της ιστορικής του πορείας και της συνέχειάς του στο πέρασμα των αιώνων, οφείλει:
 - Να μεριμνά για τη συντήρηση, την προστασία και την αποτελεσματική φύλαξη των μνημείων.
 - Να φροντίζει για την κατάλληλη προβολή τους: επισκεψιμότητα, ανάδειξη της αισθητικής τους αξίας, ένταξη τους στον χώρο για τον οποίο είχαν δημιουργηθεί (έστω μέσω ζωγραφικής αναπαράστασης ή μακέτας), προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στο οποίο εντάσσεται κάποιο μνημείο, πληροφοριακό υλικό (π.χ. με τη μορφή ενημερωτικού φυλλαδίου, ιστοσελίδας) κ.ά.
 - Να αξιοποιεί οικονομικά κάποια μνημεία, καθώς από τα έσοδα μπορούν να καλυφθούν οι απαιτούμενες εργασίες συντήρησης και ανάδειξής τους, μόνο υπό αυστηρές προϋποθέσεις (π.χ. όποιες εκδηλώσεις φιλοξενοούνται να συνάδουν στον χαρακτήρα του μνημείου και να αποκλείουν τον κίνδυνο οποιασδήποτε φθοράς ή καταστροφής του· για παράδειγμα το Ηρώδειο, που παραχωρείται για συναυλίες ή παραστάσεις).
- **Το άτομο** οφείλει:
 - Να σέβεται τα μνημεία και να ενδιαφέρεται για τη διατήρηση, την προστασία και την ανάδειξή τους.
 - Να επιδιώκει, όταν έρχεται σ' επαφή μ' ένα μνημείο, να ενημερώνεται γι' αυτό, για την εποχή κατά την οποία δημιουργήθηκε και για τον ρόλο του. Επίσης δεν πρέπει να το προσπερνά βιαστικά, αλλά να το παρατηρεί προσεκτικά, να προσέχει όλα εκείνα τα στοιχεία που το χαρακτηρίζουν, ώστε να αντιληφθεί την αισθητική του αξία ή τη σημασία του, να προβληματιστεί γόνιμα για τη σχέση του παρελθόντος με το παρόν, να αντιληφθεί αλλαγές που έχουν συντελεστεί, επιδράσεις του παρελθόντος στο παρόν κ.λπ. Έτσι μόνο το άτομο μπορεί να απολαμβάνει την επαφή του μ' ένα μνημείο και από αυτή τη «συνάντηση» να μένει κάτι μέσα του είτε ως συγκίνηση είτε ως γνώση είτε ως διαπίστωση ή στοχασμός.

Προτάσεις για βιωματική επαφή με τα μνημεία

Για να μπορέσουν οι πολίτες να αντιληφθούν την αξία των μνημείων και να ενδιαφερ-

θούν για την προστασία τους, είναι απαραίτητο να έχουν διαμορφώσει μια βιωματική σχέση με αυτά. Προκειμένου να επιτευχθεί όμως μια τέτοια σχέση, είναι καθοριστικός ο ρόλος των φορέων αγωγής και κοινωνικοποίησης. Ειδικότερα:

- **Οικογένεια:** Οι γονείς μπορούν στο πλαίσιο οικογενειακών περιπάτων ή εκδρομών να συνδυάζουν επισκέψεις σε διάφορα μνημεία. Επίσης είναι καλό να φέρνουν τα παιδιά σε επαφή με μνημεία της περιοχής τους, για τα οποία μπορεί και οι ίδιοι να έχουν κάποια γνώση (π.χ. για ποιον λόγο δημιουργήθηκαν, ιστορίες, θρύλους ή έθιμα που σχετίζονται με αυτά κ.λπ.). Είναι σαφές, βέβαια, πως η οικογένεια μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην οικοδόμηση μιας βιωματικής σχέσης των παιδιών με τα μνημεία με την προϋπόθεση πως οι γονείς αντιλαμβάνονται οι ίδιοι τη σημασία των μνημείων και πως διαθέτουν μια τέτοια καλλιέργεια που τους επιτρέπει να εμψυχήσουν και στα παιδιά τους το ενδιαφέρον γι' αυτά.

- **Σχολείο:** Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης θα πρέπει:

- Να επιδιώκεται η αισθηματική καλλιέργεια των νέων, καθώς αυτή είναι απαραίτητη για να μπορεί κάποιος να εκτιμήσει την αξία ενός μνημείου.
- Να εμπλουτίζονται τα σχολικά βιβλία με εικόνες μνημείων.
- Οι αναφορές των σχολικών βιβλίων σε μνημεία να μην περιορίζονται μόνο στην «ταυτότητα» των μνημείων (πότε δημιουργήθηκαν, από ποιους, ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά τους, η τεχνοτροπία που ακολουθούν), αλλά να τα συνδέουν και με την εποχή τους (τις ιστορικές συνθήκες, της συνθήκης ζωής, την κοινωνική και πολιτική οργάνωση, τις ανάγκες που οδήγησαν στη δημιουργία τους κ.λπ.), καθώς και με τις επιδράσεις που αυτά άσκησαν τα κατοπινά χρόνια ή εξακολουθούν να ασκούν και στο παρόν, δείχνοντας έτσι και τη συνέχεια της παράδοσης.
- Να οργανώνονται επισκέψεις σε μνημεία, οι οποίες δεν θα έχουν όμως τη μορφή μιας ανοργάνωτης και ανάλαφρης περιδιάβασης, όπως συμβαίνει συνήθως, αλλά θα έχει προηγηθεί κατάλληλη προετοιμασία με την ενεργοποίηση των μαθητών (συλλογή πληροφοριών, ανάθεση εργασιών, παρουσίαση ιστοριών, θρύλων ή εθίμων που συνδέονται με τα μνημεία αυτά κ.λπ.). Έτσι η επίσκεψη θα αποκτήσει ενδιαφέρον και θα πάρει τον χαρακτήρα διερεύνησης και ανακάλυψης όσων είχαν συζητηθεί ή παρουσιαστεί στην τάξη. Επιπλέον οι επισκέψεις αυτές μπορούν στη συνέχεια να αποτελέσουν αφορμή για συζητήσεις, δραστηριότητες, καλλιτεχνικές δημιουργίες των παιδιών κ.λπ.
- Να επιδιώκεται η επαφή των παιδιών με μνημεία της περιοχής τους, που είναι κοντά και στη δική τους εμπειρία και που μπορούν να τα βοηθήσουν να αντιληφθούν πως μνημείο δεν είναι μόνο π.χ. ο Παρθενώνας, αλλά και το πέτρινο τοξωτό γεφύρι της περιοχής τους, ένας νερόμυλος, ένα ξωκλήσι κ.λπ.
- Να αναλαμβάνουν οι μαθητές πρωτοβουλίες ανάδειξης μνημείων της περιοχής τους (π.χ. δημιουργία ενημερωτικού φυλλαδίου, οργάνωση έκθεσης για τα μνημεία της περιοχής, καθαρισμός του περιβάλλοντος χώρου κάποιου μνημείου κ.λπ.).

- Να συμμετέχει το σχολείο σε ειδικά προγράμματα, π.χ. το πρόγραμμα «υιοθεσίας» μνημείων από σχολεία.
- Να συνδέονται οι πληροφορίες και γνώσεις για τα μνημεία με άλλα μαθήματα, π.χ. με τη γεωμετρία, με τη γεωγραφία κ.λπ. (διαθεματική προσέγγιση).
- Να αξιοποιούνται οι νέες τεχνολογίες, ώστε τα παιδιά να έρχονται σε επαφή με μνημεία που είναι δύσκολο να επισκεφτούν ή με την αρχική μορφή κάποιου μνημείου, την εποχή που δημιουργήθηκε (εικονικές περιηγήσεις).
- **ΜΜΕ:** Μπορούν να συμβάλουν στην επανοικειώσεων πολιτών με τα μνημεία μέσα από την προβολή ειδικών εκπομπών και αφιερωμάτων.
- **Πνευματικοί άνθρωποι:** Μπορούν να συμβάλουν στην προσπάθεια ανάδειξης των μνημείων και στη διαφώτιση του κοινού για τη σημασία τους.
- **Πολιτεία – Φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης:** Στην καλλιέργεια μιας βιωματικής σχέσης των πολιτών με τα μνημεία ιδιαίτερα σημαντική είναι και η συμβολή της πολιτείας και των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης, που οφείλουν:
 - Να καταρτίζουν προγράμματα ενημέρωσης των πολιτών ή προγράμματα που θα φέρουν τους πολίτες σε επαφή με τα μνημεία.
 - Να διοργανώνουν σχετικές εκδηλώσεις.
 - Να φροντίζουν να υπάρχει σχετικό ενημερωτικό υλικό στα διάφορα μνημεία.
 - Να μεριμνούν για την ανάδειξη των μνημείων κάθε περιοχής αλλά και για την αποκατάσταση και συντήρηση μνημείων που έχουν εγκαταλειφθεί στη λήθη και στη φθορά του χρόνου.

Το ζήτημα της επιστροφής των γλυπτών του Παρθενώνα

Πώς τα γλυπτά του Παρθενώνα βρέθηκαν στην Αγγλία

Την περίοδο 1801-1805 ο λόρδος Έλγιν, ενώ διατελούσε πρεσβευτής της Μ. Βρετανίας στην Κωνσταντινούπολη, αφαίρεσε το μεγαλύτερο μέρος της ζωφόρου του Παρθενώνα με τις ανάγλυφες παραστάσεις, καθώς και διάφορα γλυπτά και αρχιτεκτονικά μέλη από τα άλλα αρχαία μνημεία της Ακρόπολης και τους γύρω αρχαιολογικούς χώρους. Το 1826 η βρετανική κυβέρνηση αγόρασε τα γλυπτά του Παρθενώνα, τα οποία από τότε εκτίθενται στο Βρετανικό Μουσείο, παρά το επίμονο ελληνικό αίτημα για επιστροφή τους στη χώρα που τα γέννησε.

Τα βρετανικά επιχειρήματα κατά της επιστροφής των γλυπτών

- Η αφαίρεση των γλυπτών έγινε με άδεια που δόθηκε από τη νόμιμη εξουσία της εποχής, δηλαδή τον σουλτάνο.

Ωστόσο η ύπαρξη τέτοιου διατάγματος (φιρμανιού) δεν έχει αποδειχθεί μέχρι σήμερα. Το μόνο που έχει παρουσιαστεί είναι μια μετάφρασή του, η οποία, ακόμα κι αν θεωρηθεί αυθεντική, δεν αναφέρει πουθενά την παραχώρηση άδειας να αφαιρεθεί οτιδήποτε από τον Παρθενώνα, αλλά μόνο για μετατόπιση χαραγμένων πλακών και

βράχων. Ακόμα όμως κι αν είχε δοθεί τέτοια άδεια από τον σουλτάνο, νομιμοποιείται ηθικά η αρπαγή από έναν λαό που δεν έχει τον έλεγχο των εδαφών του λόγω της κατοχής του από ξένο δυνάστη μέρους της πολιτιστικής του κληρονομιάς;

- Η έκθεση των γλυπτών στο Βρετανικό Μουσείο τα έσωσε από κατακτητές, από την άγνοια των ντόπιων και από την ατμοσφαιρική ρύπανση της Αθήνας, ενώ η φύλαξή τους εκεί είναι ασφαλής.

Ωστόσο, ακόμα κι αν στο παρελθόν μνημεία μπορεί να υφίσταντο φθορές από την άγνοια και την έλλειψη παιδείας των κατοίκων, τέτοιος κίνδυνος σήμερα δεν υπάρχει. Επιπλέον η φθορά που υπέστησαν τα γλυπτά του Παρθενώνα κατά τις εργασίες καθαρισμού τους στο Βρετανικό Μουσείο το 1938 υπήρξε χειρότερη απ' αυτή που μπορεί να είχαν υποστεί λόγω της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Η φθορά αυτή όχι μόνο αλλοίωσε την εμφάνιση των γλυπτών, αλλά έβλαψε –σε κάποιες περιπτώσεις κατέστρεψε– τη μελλοντική δυνατότητα για αρχαιολογική και επιστημονική έρευνα σχετικά με τη φύση και την ιστορία των μαρμάρων και με τις καλλιτεχνικές και γλυπτικές ανάγκες.

- Τα γλυπτά του Παρθενώνα αποτελούν μέρος της παγκόσμιας κληρονομιάς και η έκθεσή τους στο Βρετανικό Μουσείο τα καθιστά πρεσβευτές του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό.

Η επιστροφή τους όμως στη χώρα μας δεν αναιρεί την παραπάνω ιδιότητά τους, ενώ η έκθεση στο Βρετανικό Μουσείο αντιγράφων τους θα μπορούσε επίσης να προβάλει τον ελληνικό πολιτισμό.

- Η επιστροφή των γλυπτών του Παρθενώνα στην Ελλάδα θα έδινε το δικαίωμα και σε άλλες χώρες να εγείρουν παρόμοιες διεκδικήσεις. Και όπως είναι γνωστό, στα διάσημα μουσεία του κόσμου (Βρετανικό, Λούβρου, Μονάχου κ.λπ.) εκτίθενται αρχαιολογικοί θησαυροί από άλλες χώρες.

Δεν είναι όμως δίκαιο ένας λαός να διεκδικεί την πολιτιστική του κληρονομιά στην περίπτωση που αυτή του αφαιρέθηκε χωρίς τη συγκατάθεσή του;

Τα επιχειρήματα της ελληνικής πλευράς για την επιστροφή των γλυπτών

Πέρα από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω ως απάντηση στα βρετανικά επιχειρήματα, προσθέτουμε ακόμα τα ακόλουθα:

- Τα γλυπτά του Παρθενώνα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς των Ελλήνων, οι οποίοι δικαιούνται να είναι οι θεματοφύλακές τους. Η επιστροφή τους, καθώς μάλιστα αφαιρέθηκαν χωρίς τη συγκατάθεση του ελληνικού λαού, σε μια εποχή που δεν είχε έλεγχο των εδαφών του, αποτελεί απόδοση δικαιοσύνης και αποκατάσταση της ηθικής τάξης.
- Το νέο Μουσείο της Ακρόπολης πληροί τους απαιτούμενους όρους φύλαξης, συντήρησης και ανάδειξής τους.
- Τα γλυπτά του Παρθενώνα δεν εκτίθενται σωστά στο Βρετανικό Μουσείο. Κανονικά τα γλυπτά βρίσκονταν γύρω από το εξωτερικό του ναού και ο ναός με τα γλυπτά επά-

νω του βρισκόταν στο κέντρο θέασης του επισκέπτη. Τώρα τα γλυπτά, ξεκομμένα από τον ναό τον οποίο κοσμούσαν, παρατάσσονται γύρω από το εσωτερικό ενός κτιρίου και μάλιστα όχι με την ίδια ροή με την οποία εμφανίζονταν πάνω στον Παρθενώνα, με αποτέλεσμα ο επισκέπτης να βρίσκεται στο κέντρο και τα γλυπτά γύρω απ' αυτόν. Έτσι όμως δεν αποδίδεται σωστά αυτό το οποίο ήθελε να εκφράσει ο καλλιτέχνης με τη φιλοτέχνησή τους.

- Τα γλυπτά αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης αρχιτεκτονικής σύνθεσης. Αποκομμένα από το πλαίσιο αυτό, στο οποίο εντάσσονταν οργανικά, αλλά και από τον φυσικό τους χώρο, με τον οποίο βρίσκονταν σε αρμονία, δεν μπορεί να αναδειχθεί σωστά ο αισθητικός τους ρόλος ούτε να αποκωδικοποιηθούν οι επιλογές του καλλιτέχνη. Δεν μπορεί έτσι να αναδειχθεί η αισθητική αξία των μνημείων της Ακρόπολης, καθώς κάποια μέλη της αρχιτεκτονικής αυτής σύνθεσης βρίσκονται στο Λονδίνο και τα υπόλοιπα στην Αθήνα. Είναι, λοιπόν, απόλυτα λογικό το αίτημα επιστροφής των γλυπτών του Παρθενώνα, καθώς αυτή θα συμβάλει στην αποκατάσταση των μνημείων της Ακρόπολης.
- Το αίτημα επιστροφής των γλυπτών του Παρθενώνα δεν είναι μόνο ελληνικό· προσυπογράφεται από πλήθος διακεκριμένων επιστημόνων, καλλιτεχνών και γενικά ανθρώπων του πνεύματος και έχει τη στήριξη της παγκόσμιας κοινής γνώμης. Ακόμα και η πλειοψηφία της βρετανικής κοινής γνώμης τάσσεται υπέρ της επιστροφής τους.

Μουσεία

Προσδιορισμός της έννοιας

Σύμφωνα με τον ορισμό του ICOM (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων), το **μουσείο** είναι «ένα μη κερδοσκοπικό μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, ερευνά, συντηρεί, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία».

Όπως γίνεται φανερό από τον παραπάνω ορισμό, στα μουσεία μπορούν να βρίσκονται τεκμήρια του ανθρώπινου πολιτισμού, υλικά κατάλοιπα, μάρτυρες της ιστορίας του ανθρώπου αλλά και του φυσικού κόσμου. Υπάρχουν, λοιπόν, πολλά και διαφορετικά είδη μουσείων, που συνήθως χαρακτηρίζονται ανάλογα με το είδος των αντικειμένων που συλλέγουν και εκθέτουν.

Επίσης, από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει εύλογα ο **ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας** του μουσείου, καθώς στον πυρήνα της σύστασής του βρίσκονται ο άνθρωπος και η πολιτιστική του κληρονομιά.

Σύντομη ιστορική αναδρομή

Στην αρχαιότητα η λέξη *μουσείο* σήμαινε *τέμενος των Μουσών*, χώρος δηλαδή αφιερωμένος στις Μούσες, όπου καλλιιεργούνταν οι τέχνες και τα γράμματα, η μουσική, η ποίηση, η φιλοσοφία και ο χορός. Στη ρωμαϊκή εποχή ήταν κυρίως χώρος όπου γίνονταν φιλοσοφικές συζητήσεις. Τον 15ο αιώνα η λέξη αναβιώνει για να περιγράψει την προσωπική συλλογή του Λορέντζο των Μεδίκων στη Φλωρεντία, η οποία αποτελούσε ένδειξη εξουσίας και κύρους. Τον 17ο αι. εμφανίζονται στη Γαλλία οι *cabinet de curiosités* (δωμάτια με περίεργα αντικείμενα), που θυμίζουν το σημερινό μουσείο, καθώς επρόκειτο για υποτυπώδεις μουσειακούς εκθεσιακούς χώρους, όπου τα εκθέματα αφορούσαν ποικίλες θεματικές ενότητες, χωρίς όμως η έκθεσή τους να ανταποκρίνεται σε κάποιον εκπαιδευτικό σκοπό. Τα εκθέματα, από διάφορα μέρη του κόσμου, ήταν αποκτήματα συλλεκτών από τους κύκλους της αριστοκρατίας και η έκθεσή τους στόχο είχε να επιδείξει την κοινωνική ισχύ και το κύρος των κατόχων τους. Η πρώτη αυτή μορφή μουσείου, λοιπόν, δεν απευθυνόταν στο ευρύ κοινό αλλά σε μια κοινωνική ελίτ. Μουσείο με δημόσιο χαρακτήρα, στο οποίο επιτρέπεται η είσοδος στο κοινό, έχουμε πρώτη φορά το 1683 στο Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ στην Αγγλία, το οποίο δέχεται κάποια ιδιωτική συλλογή και διαμορφώνει τις κατάλληλες κτιριακές εγκαταστάσεις για τη φιλοξενία και την έκθεσή της. Τον 18ο αι., υπό την επίδραση του Γαλλικού Διαφωτισμού και των κοινωνικών μετασχηματισμών, το μουσείο παίρνει τη σημερινή του μορφή και αναφέρεται σαφώς πλέον πως η λειτουργία του απευθύνεται στο κοινό και αποσκοπεί στο όφελος του κοινού. Την εποχή αυτή ιδρύονται δύο από τα μεγαλύτερα μουσεία της Ευρώπης, το Βρετανικό Μουσείο (1749) και το μουσείο του Λούβρου (1793).

Από τη σύντομη αυτή ιστορική αναδρομή γίνεται φανερό πως η έννοια του μουσείου εξελίχθηκε στο πέρασμα των αιώνων σε συσχετισμό με την κοινωνία και απέκτησε στην πορεία τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα που έχει σήμερα.

Ο ρόλος των μουσείων

Τα μουσεία επιτελούν σημαντικό **μορφωτικό** και **κοινωνικό** ρόλο καθώς:

- Διαφυλάττουν την πολιτιστική κληρονομιά ενός λαού, αλλά και της ανθρωπότητας στο σύνολό της. Αποτελούν ένα είδος αρχείου για το πώς έζησαν οι άνθρωποι στο πέρασμα των αιώνων και τι πέτυχαν.
- Φέρνουν σε επαφή το παρελθόν με το παρόν, επιτρέποντας στο ευρύ κοινό να αντιληφθεί πώς τα γεγονότα, οι πεποιθήσεις, τα επιτεύγματα των ανθρώπων του παρελθόντος διαμόρφωσαν την εμπειρία του παρόντος, δίνοντας έτσι και την αίσθηση της συνέχειας.
- Συμβάλλουν στην κατανόηση από το κοινό της ιστορίας του ανθρώπινου είδους και της εξέλιξής του, αλλά και της ιστορίας και εξέλιξης του φυσικού κόσμου.
- Παρέχουν γνώσεις, διευρύνουν τους ορίζοντες και τα ενδιαφέροντα των ανθρώπων, συμβάλλουν στην κατανόηση από μέρους τους θεμάτων του πολιτισμού, δίνον-

ντάς τους έτσι ερεθίσματα για να σκεφτούν, να δράσουν και να εξελιχθούν. Αποτελούν μια σημαντική μορφή διά βίου μάθησης και εκπαίδευσης, αλλά και ψυχαγωγίας.

- Αποτελούν χώρο συνάντησης και επαφής των πολιτισμών, συμβάλλοντας έτσι στην καλλιέργεια του πνεύματος ισοτιμίας και αλληλοσεβασμού μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών και στην ανάπτυξη σχέσεων φιλίας και αλληλεγγύης μεταξύ των λαών.
- Παρέχουν αισθητική αγωγή.
- Όσον αφορά μουσεία που αφορούν τον πολιτισμό και την ιστορία ενός λαού, συμβάλλουν στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης, στην απόκτηση εθνικής αυτογνωσίας και στην ενίσχυση της εθνικής συνείδησης.
- Αποτελούν πόλο έλξης επισκεπτών, συντελώντας έτσι στην αύξηση της τουριστικής κίνησης και κατ' επέκταση στην τόνωση της οικονομίας.

Η λειτουργία ενός μουσείου

Για τη λειτουργία ενός μουσείου απαιτούνται ποικίλες εργασίες και η συνδρομή ποικίλων ειδικοτήτων. Οι εργασίες αυτές περιλαμβάνουν τη συλλογή αντικειμένων, τη φύλαξή τους σε χώρους που πληρούν τις προϋποθέσεις για τη διατήρησή τους, την έρευνα και μελέτη τους από ειδικούς επιστήμονες, ώστε να καταγραφούν και να τεκμηριωθούν οι γνώσεις, οι ιδέες, οι ιστορίες που κουβαλά κάθε αντικείμενο –στοιχεία που θα καθορίσουν και τον τρόπο έκθεσής του, προκειμένου το κοινό να έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει μέσα από αυτά διάφορες εκφάνσεις της ζωής και του πολιτισμού των ανθρώπων–, τη συντήρησή τους, για να αντέξουν στη φθορά του χρόνου, και τέλος την έκθεσή τους.

Η έκθεση αποτελεί και την πιο άμεση επικοινωνία του μουσείου με το κοινό και πρέπει να είναι έτσι σχεδιασμένη, ώστε τα εκθέματα αλλά και τα μηνύματα που αυτά εκπέμπουν να γίνονται κατανοητά απ' όλους τους επισκέπτες, ανεξαρτήτως ηλικίας, μορφωτικού επιπέδου ή άλλων ιδιαιτεροτήτων. Ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου και η επικοινωνία του με το κοινό ενισχύονται, επίσης, με τη διοργάνωση ξεναγήσεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων και διάφορων εκδηλώσεων. Σημαντική, εξάλλου, για τη λειτουργία ενός μουσείου είναι και η συμβολή του διοικητικού προσωπικού, του προσωπικού φύλαξης, καθαρισμού και συντήρησης του χώρου.

Τα περισσότερα μουσεία σήμερα έχουν εγκαταλείψει την παραδοσιακή αυστηρή εικόνα του «αντικείμενο-κεντρικού» μουσείου και έχουν μετατραπεί σε δυναμικούς χώρους ενεργητικής μάθησης και ψυχαγωγίας, όπου η έμφαση δίνεται στην επικοινωνία με το κοινό.

• ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ •

Σε σχέση με τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα μπορείτε να ανατρέξετε
και στα εξής θέματα:

**Εθνισμός – Εθνικισμός – Διεθνισμός, Παιδεία – Εκπαίδευση,
Πολιτισμός – Πρόοδος, Παγκοσμιοποίηση, Μιμητισμός – Ξενομανία.**

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΒΑΣΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ, ΟΡΩΝ, ΦΡΑΣΕΩΝ

- **παράδοση** : το σύνολο των στοιχείων πολιτισμού που μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά και συνιστούν την κληρονομιά ενός λαού – **παραδόσεις**: τα ήθη, τα έθιμα, οι καθιερωμένες συνήθειες, αρχές κ.λπ. που μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά.
- **ιστορία** : το σύνολο των γεγονότων του παρελθόντος (τα οποία προέρχονται από τον άνθρωπο, αφορούν τον άνθρωπο και έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για το κοινωνικό σύνολο) και η επιστήμη που ερευνά, μελετά και ερμηνεύει τα γεγονότα αυτά.
- **μνημείο** : κάθε υλικό τεκμήριο πολιτιστικής κληρονομιάς.
- **μουσείο** : το ίδρυμα που συλλέγει, ερευνά, προστατεύει, συντηρεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του φυσικού κόσμου με σκοπό τη μελέτη, τη μάθηση και την ψυχαγωγία.
- **αντιδραστικός**: αυτός που συνηθίζει να εναντιώνεται, να κρατά αρνητική στάση· αυτός που αντιτίθεται σε καθετί νεωτεριστικό, ο πολέμιος των πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών.
- **αρχαιοκαπηλία**: το παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων.
- **μουσειολόγος**: ο ειδικός επιστήμονας που ασχολείται με τους σκοπούς, την οργάνωση και τη λειτουργία ενός μουσείου.
- **μουσειοπαιδαγωγός**: ο υπεύθυνος για τα εκπαιδευτικά προγράμματα ενός μουσείου και για την εξοικείωση των παιδιών με τον μουσειακό χώρο.
- **προγονοπληξία/προγονολατρία**: η δογματική προσκόλληση στο παρελθόν, σε κάθε στοιχείο της παράδοσης και η εξιδανίκευση του παρελθόντος.
- **προσοδοπληξία**: η άκριτη αποδοχή κάθε νέου ή ξένου στοιχείου το οποίο ταυτίζεται με την πρόοδο και η παράλληλη απόρριψη κάθε παραδοσιακού στοιχείου ως παρωχημένου και οπισθοδρομικού.
- **συντηρητισμός**: η στάση ζωής που χαρακτηρίζεται από εμμονή σε παλιές ιδέες και στη διατήρηση της καθεστωτικής τάξης, των παραδεδομένων και δοκιμασμένων, και αποστροφή για καθετί νέο ή νεωτεριστικό.
- **φολκλόρ**: η επιφανειακή μίμηση ή η παραποίηση στοιχείων του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού με σκοπό την τουριστική-εμπορική εκμετάλλευσή τους.

→ καθεστωτική